

perfil

He visitat Josefina Vidal a casa seva, a l'Hospitalet de Llobregat, en una curta i plujosa tarda d'hivern. Filòloga olotina, llicenciada en semítiques, filla de Gil Vidal i Forga, que va ser un actiu regidor de l'Ajuntament republicà d'Olot i autor de textos emblemàtics per a la historiografia local. Tot i haver estat sempre molt vinculada amb la seva terra, fa més de cinquanta anys que Josefina Vidal viu a l'Hospitalet, ciutat on ha treballat i on ha viscut amb Manel Grau i Montserrat, un morellenc enamorat de la Garrotxa, la tesi doctoral del qual estudiava precisament els jueus de Besalú. Tot plegat, ha donat a Vidal una visió de diferents moments de la història del país. **JOAN SALA** > TEXT

Josefina Vidal, d'Olot al sànscrit

VA NÉIXER el 21 de setembre del 1933, al carreró de les Monges del barri vell d'Olot, tal com es deia en aquells moments a un tram de carrer molt estret del carrer Esclaiers. El carreró ha desaparegut fa una colla d'anys, era darrere de l'església de Sant Esteve, a tocar el gran convent de les monges del Cor de Maria, la casa mare de l'orde. «La casa on vivíem era propietat de can Rosau, els terrissaires de la plaça Major. A la planta baixa, tenien les basses del fang i el forn per coure els gerros, orinals, *garzales*, cassoles i altres ceràmiques tosques. Els vespres solien coure i, a l'hivern, tots els de casa anàvem a escalfar-nos prop del forn; era una època en què faltava força tot».

De més gran, la Josefina va anar al Cor de Maria, on va fer bona part dels estudis primaris i tot el batxillerat.

Abans, però, hi va haver la guerra. El seu pare va haver d'amagar-se a diferents pobles durant el conflicte perquè el buscaven les milícies de la FAI. A Sant Just Desvern, va trobar en Josep Maria Dou, un amic seu d'Olot que, com és sabut, va ser un bon col·leccionista i va aplegar un arxiu d'imatges molt valuós. Gràcies a ell, va tenir feina a la fàbrica tèxtil Trinxet de l'Hospitalet, on va treballar tota la vida. «Al març del 1942, la policia franquista va agafar el pare per roig. Es va estar a la Model durant onze mesos». En sortir, va poder treballar encara a can Trinxet, ja que no van tenir en compte el seu color polític, cosa que no passava sempre. Es van portar excel·lentment amb ell, fins i tot li van passar la setmanada mentre estava a la presó. «La família vam poder viure gràcies a això. Més tard, l'any 1945 la mare va decidir traslladar-se a

La casa on vivia era propietat de can Rosau, els terrissaires de la plaça Major. Els vespres solien coure i, a l'hivern, tots els de la casa anaven a escalfar-se prop del forn

l'Hospitalet, jo ja vaig fer el curs 1945-46 al col·legi de les monges del Cor de Maria del carrer Girona, de Barcelona». En aquella època no hi havia ni un sol col·legi d'ensenyament mitjà a l'Hospitalet, per tant m'havia de desplaçar forçosament a Barcelona. «A casa no hi havia gaire diners; vaig tenir sort».

La Josefina va poder estudiar gràcies a la senyora Torras. «Era una Torras de la fàbrica de paper de Sant Joan les Fonts. S'havia casat amb l'Avelino Trinxet, a qui el pare feia de secretari. La senyora Torras li va dir que, si estudiava de veritat i treia bones notes, es faria càrrec de les despeses dels estudis, tant dels de batxillerat com dels de la universitat. Entre el 1946 i 1947, va fer primer de batxiller, i va treure molt bones notes. Aprofitant fins a l'últim minut dels mesos d'estiu de l'any 1947, es va preparar per presentar-se el setembre d'alumna lliure de segon curs a l'Institut Maragall, ja que d'aquesta manera guanyava un any. Per preparar-se, aquell estiu va anar al col·legi de les monges d'Olot, que era on encara vivia l'àvia. Entrava al col·legi a les 7 del matí i en sortia a les 10 de la nit. «Fins i tot em portaven el dinar perquè aprofités més el temps. Avui, expliques això a les noves generacions i no s'ho creuen».

Les monges, no totes tenien una bona preparació. «El seu nivell era més aviat fluixet, la majoria segurament no eren ni mestres, però tenien unes senyoretes seglars que per a mi van ser unes grans professionals». L'any 1952 es va poder examinar de l'examen d'Estat, l'últim any que estava vigent. «Com que em dic Vidal i habitualment sóc l'última de les llistes, quan em va tocar, els examinadors

em van dir: "Usted, señorita, será la última persona que haga el Examen de Estado en Cataluña".»

Després, va arribar la universitat. El seu pare va anar a matricular-la perquè els estius era sempre a Olot, fent companyia a l'àvia. El primer dia de classe també va acompanyar-la, tal com havia fet sempre. «Teníem classe amb el Dr. Palomeque. El meu pare, quan va veure que entrava a la classe que jo havia d'anar, s'hi va acostar i li va dir que li portava la seva filla, que esperava que tot anés bé, ja que era una bona alumna, però que li deixava la seva targeta perquè si hi havia algun problema volia que li fes saber. Vaig passar molta vergonya!». Eren 71 alumnes, quasi tots eren noies, només hi havia alguna persona força gran i uns capellans joves guapíssims. «Malaguanyats!». En aquella època, el pare de Victòria de los Ángeles feia de bidell a la Universitat, vivia en el mateix edifici i sovint sentien cantar la filla des de les aules. Tot un privilegi.

Josefina Vidal va estudiar semítiques, uns estudis ben especials. Però per a ella va ser molt natural. Les monges no tenien professor de grec, de manera que els l'aproven si treien bones notes de llatí. «No vaig tenir mai cap problema, el llatí m'agradava moltíssim». Hi va influir molt la professora de l'assignatura, «que era magnífica». Es deia Pepita Mas i era de Vidreres. «A la facultat, el professor de grec era el Dr. Vives. El primer dia de classe ens va posar la traducció dels cinquanta primers versos de l'Odissea per a l'endemà. "Per repassar una mica", va dir. Em vaig veure morta, ja que no en sabia ni l'alfabet. Li ho vaig dir i ell mateix em va recomanar que optés per fer àrab, ja que

La senyora Torras li va dir que, si estudiava de veritat i treia bones notes, es faria càrrec de les despeses dels estudis, tant dels de batxillerat com dels de la Universitat

Un pare extraordinari

L'estiu del 2008, l'Ajuntament d'Olot ha posat el nom de Gil Vidal i Forga, el pare de la Josefina, a una plaça. Per a ella, ha estat un regal extraordinari. Però el primer regal va ser el seu primer llibre, *Evolució social d'Olot*. «Va fer-lo abans que jo hagués nascut», explica. L'any 1980 li van publicar *45 anys del Centre Obrer*, amb motiu de l'homenatge que li va retre la Comissió del Premi Ciutat d'Olot. «Vaig poder seguir la confecció d'aquest llibre, vam parlar-ne amb ell moltes vegades». L'any 1982 va morir. Fa tres anys, encara es va publicar un altre llibre, *Memòries*.

Tant el pare com la mare de la Josefina Vidal van néixer a Olot. Els avis paterns també eren olotins, però els materns no: l'àvia era d'Argelaguer; l'avi, de Vic. En aquella època hi havia una relació freqüent entre la Garrotxa i Osona. La mare es deia Mercè Badia i Bosch, havia treballat de modista fins que va entrar en una fàbrica tèxtil, la de can Rosell. El pare era una persona disciplinada i molt treballadora. Partint d'uns estudis elementals amb el Sr. Cabré, el mestre de la unitària de nois d'Olot, es va formar de manera autodidacta. Va entrar de comptable al taller de sants El Arte Cristiano. El seu perfil obrerista el va fer participar activament al Centre Obrer d'Olot. El 1931 es va presentar a la llista del Centre per les eleccions municipals. Formava part de la candidatura catalanista, republicana i obrerista. En va sortir elegit regidor. És especialment significatiu que l'any 1935 guanyés el premi convocat pel Patronat d'Estudis Històrics d'Olot gràcies a l'obra *Evolució social d'Olot*. Es va publicar el 1937. L'any 1982 es va tornar a reeditar, però no perquè s'hagués exhaurit l'edició, sinó perquè no en quedava cap, ja que s'havien cremat tots els exemplars durant la guerra per tal d'evitar represàlies. *Evolució social d'Olot* és un treball pioner en la historiografia olotina per la temàtica desenvolupada i ha estat reconegut a tot el país en qualsevol estudi de l'obrerisme. «El pare va ser una persona molt estimada, fins i tot diria que admirada, ja que era un exemple d'un treballador que havia aconseguit l'emancipació social a través de la cultura i l'autoformació. Per a mi va ser molt important, tot i que durant la infantesa vaig enyorar-lo sovint perquè fins als 12 anys no vaig poder veure'l regularment».

es partia de zero». Li'n va fer cas. A primer, va treure matrícula; a segon, també. A tercer, havien d'optar per una de les seccions de filologia i va agafar semítiques. Però al setembre, un cop la matrícula ja estava tancada, la van trucar des de la secretaria de la Universitat per comunicar-li que no podia fer aquella especialitat, ja que només s'hi havia matriculat ella. «Em vaig quedar desconcertada».

Sense deixar de ser l'última, va passar a ser també la primera. «Vaig pensar que hauria de fer romàniques. Però els professors de semítiques van parlar-ne i van decidir que em podia matricular i que farien classes per a mi sola. Vaig fer tota la carrera fent classes particulars. Això m'obligava molt». Sempre ha estat molt treballadora i constant, però aquesta etapa universitària li va accentuar; no es podia distreure ni un moment, no podia demanar mai res a cap company. De tota manera, estar sola també tenia avantatges. Va poder tractar els catedràtics amb molta franquesa, «sense oblidar mai el respecte», una cosa no gens freqüent en els anys cinquanta. «Fins i tot alguna vegada m'havien convidat a fer una orxata a can Viader de la plaça Universitat. Per força havies de treure bones notes!».

La tesina va ser la culminació dels seus estudis. Li va dirigir el Dr. Alejandro Díaz Macho, que era professor d'arameu i capellà. Li va fer traduir un manuscrit inèdit escrit en arameu que van portar expressament de la biblioteca del Vaticà, amb tot un seguit de mesures i precaucions, juntament amb una Bíblia i una màquina d'escriure en hebreu. «Sempre he pensat que aquell document devia interessar al professor Díaz Macho especialment». El cas és que li van donar premi extraordinari de llicenciatura. Vaig quedar-me un parell de cursos més a la secció de Semítiques de la Universitat. Feia d'auxiliar o d'ajudant, però no cobrava i, per tant, s'havia d'espavilar per altres costats. Va fer algunes feines remunerades per al Consell Superior d'Investigacions Científiques. Tradueix textos de l'hebreu. També va col·laborar en l'edició d'una miscel·lània, en homenatge al Dr. Millàs Vallicrosa, que era escrita en hebreu. «Els pobres treballadors de la impremta no sabien ni com posar-s'hi». Tot plegat, però, va ser poca cosa.

A la universitat, va conèixer el seu marit. «Feia un curs més que jo de semítiques i no era ni havia estat mai capellà». Es van començar a tractar en una classe de llatí dels primers cursos, «gràcies al fet que jo vaig ser l'única que vaig veure un locatiu». Es van anar veient tots els cursos, cosa fàcil, ja que eren pocs. Quan feia cinquè, ell va entrar de professor ajudant i, per tant, va ser professor de la Josefina. «Vam anar a estudiar diverses vegades a la biblioteca i un bon dia –el 27 de juny de 1957, festivitat de la Verge del Perpetu Socors–, al pati de ciències, que hi havia menys gent que al de lletres, es va declarar». Es van casar el 1960 a la capella de la Universitat. Atesa la seva vinculació amb la casa els ho van permetre. Els va casar el Dr. Díaz Macho i van fer d'escolans dos catedràtics, un d'ells era el degà.

Josefina Vidal ha treballat sempre a l'Hospitalet. A l'Hospitalet, només hi havia centres d'ensenyament primari. Per això, l'Ajuntament es va plantejar crear un COPEM, un Centro Oficial del Patronato de Enseñanza Media; el patronat era municipal. En el COPEM hi havia dos catedràtics, que pagava el Ministeri i que havien de ser el director i el secretari. Tots els altres professors eren contractats i pagats per l'Ajuntament, i entraven sense oposicions. «El regidor d'Ensenyament sabia que era universitària i em va oferir una plaça. Però vaig passar-la a en Manel, que també estava sense feina perquè a la universitat ell tampoc no cobrava». Quan el director ho va saber, la va cridar i li va dir que havia fet una ximpleria perquè en aquella època no es creaven gaire centres i no hi havia gaire feines com aquella. «Però, és clar, jo estava convençuda que viuria sempre amb en Manel. A més, llavors no era com avui, que hi ha homes que s'estan a casa, mentre la dona treballa!». El cas és que el director la va veure de tan de bona fe que li va dir que l'any següent, el 1959, hi hauria més alumnes i que es faria llatí i que l'agafarien. Hi va estar molts de cursos fent llatí i altres matèries de lletres. L'any 1982, va fer oposicions de llatí. «Em va tocar anar a altres instituts, com tots els que hem fet oposicions, però sempre propers. No vaig parar fins que vaig tornar a l'IES Santa Eulàlia, on vaig exercir fins a la jubilació l'any 1994, després de trenta-cinc anys treballant l'ensenyament».

El seu home, Manel Grau, va estudiar els jueus de Besalú. «Però jo no el vaig influir. Van ser les circumstàncies». Els estius anaven a Morella, el seu poble, i a Olot, on sempre han tingut casa. En Manel va començar a anar a l'Arxiu Notarial d'Olot, on hi havia la Carme Sala de bibliotecària. Un dia, se li va acudir mirar els llibres dels notaris de Besalú. Va quedar meravellat del material inèdit que hi havia. Dia sí, dia també, a poc a poc, va anar reunint un material fabulós. Després, el Dr. David Romano, que havia estat professor d'ells, el va animar a fer la tesi sobre els jueus de Besalú i l'hi va voler dirigir. En Manel va llegir la tesi l'11 de setembre de 1975, una data significativa. Es titula *La Judería de Besalú (siglos XIII al XV)* i la Fundació Pere Simón l'ha publicat fa poc. L'any 1985 va entrar de professor d'història de l'islam, dins la secció de Semítiques de la Universitat de Barcelona, on va exercir fins a l'any 1992, en què va morir. A Besalú, li han dedicat una plaça. «És on hi ha la *miqwah*, un lloc encantador. Em va fer molta il·lusió que l'Ajuntament volgués fer-li aquest homenatge. Ell, però, ja era mort».

Josefina Vidal va ser un membre actiu dels Premis Ciutat d'Olot. El setmanari olotí *Misión*, vinculat inicialment a l'Església, va convocar el 1960 un premi de narrativa. Dos anys després, s'hi va afegir un premi que atorgava l'Ajuntament. També era de narrativa i estava destinat a un autor local. A partir del 1967 es van denominar Premis Ciutat d'Olot. Hi continuava havent els dos premis anteriors i, a més, se n'hi van afegir tres. Un era

Com a tesina va traduir un manuscrit inèdit d'arameu que van portar expressament de la biblioteca del Vaticà, amb tot un seguit de mesures i precaucions, juntament amb una Bíblia i una màquina d'escriure en hebreu

de reportatges periodístics –es deia Arriba España i l’havia organitzat l’altre setmanari que hi havia a Olot, i no cal que digui res sobre quina ideologia tenia–, un altre era el premi Radio Olot de guions de ràdio i el tercer, que de fet ja s’havia instituit l’any anterior, era de poesia. Fins al 1979 no van aparèixer les bases escrites en català. Aquell any, per primer cop, es va suprimir el bilingüisme que havien tingut els premis. «L’Arcadi Vilanova, un bon amic, em va vincular a l’organització en els anys setanta. Entre 1979 i 1989 es va convocar el Premi Gil Vidal d’investigació juvenil, per a nens de fins a 14 anys, del qual vaig fer un seguiment especial. També vaig ser del jurat diferents vegades: el 1970, el 1992, el 1993 i el 1994. Un grup de persones vam estar organitzant els premis molts anys, fins al 2001, però vam marxar-ne desil·lusionats quan van entrar els socialistes a l’Ajuntament d’Olot, l’any 2002. Vam intuir que sobràvem, ja que els premis van agafar un altre caire; han quedat molt vinculats a l’Ajuntament a partir de llavors».

«Em vaig jubilar als 60 anys, he tingut temps per dedicar-me al que m’agrada: la lectura, la música, els toros...». El 24 d’agost de 2004, però, va tenir un accident a l’entrada d’Anglès, anant cap a Olot. «Pateixo de diabetis des de fa molts anys; aquell dia, vaig tenir un atac de sucre mentre conduïa. Vaig perdre el control del cotxe, vaig bolcar i, com a conseqüència de les moltes

ferides que em vaig fer, vaig començar un llarg recorregut per diferents hospitals. Avui quasi no puc moure el braç esquerre, tinc moltes dificultats de mobilitat amb les dues cames. Se m’han acabat els viatges i, també, se m’ha acabat poder participar a molts actes, però l’esperit continua ferm».

Quan me’n vaig, penso però que aquesta dona no ha perdut el caràcter obert i afable, ni la lucidesa i les ganes de parlar, ni l’interès per la lectura i la música –és una melòmana empedreïda–, ni per la feina que li porten els seus exalumnes –algun de molt popular, que per discreció no esmenta– que li demanen sovint que faci un cop d’ull als seus textos, la feina que ha fet tota la vida.

Les parets del seu pis estan entapissades de quadres, de fotografies, de records, d’homenatges... que ens han servit diverses vegades per il·lustrar les seves paraules. Els quadres de paisatge amb temàtica olotina són els que més abunden, així com els llibres, tot i les donacions que ha fet en els darrers temps a Morella, la terra d’en Manel, a Olot, i a Besalú, el seu pensament permanent.

Mentre ens acomiadem, sento les notes d’*Aida*, de Verdi, cantada per un bon amic de la Josefina, el tenor Ignasi Encinas, gravada de manera excepcional des d’un estadi de futbol de París, a l’aire lliure, doncs, i allunyat dels habituals grans teatres.

Va tenir un accident i avui té moltes dificultats de mobilitat. Se li han acabat els viatges, i també la possibilitat de participar a molts actes, però el seu esperit continua ferm